

Poveznica trilogije akademika Radoslava Katičića i novljanske narodne pjesme i narodnih običaja

Na tragu jedne prave povijesne priče¹

Dr. sc. Branko Blažević
professor emeritus
Sveučilišta u Rijeci
Fakultet za menadžment u turizmu
i ugostiteljstvu Opatija
brankob@fthm.hr

UDK 394.25(497.561Novi Vinodolski)
80Katičić, R.

Sažetak

Rad predstavlja rezultate istraživanja velikog hrvatskog i svjetskog filologa Radoslava Katičića, s osobitim naglaskom na onim dijelovima koji se najdirektnije odnose na daleku povijest i kulturu Novog Vinodolskog. Radi se o povezivanju posvećene zemlje i velikih bogova poganskih Slavena kod Velesa i Žrnovnice ispod Povila blizu Novog Vinodolskog. Autor ističe suptilnu analizu kojom Katičić otkriva nepoznate slojeve usmene predaje očuvane u pjesmama i rekonstruiranim tekstovima koji su ostavili traga u tradicijskim narodnim običajima Novog Vinodolskog, osobito u njegovoj mesopusnoj usmenoj pučkoj drami. Na konkretnim primjerima koji su detaljno, u riječi i slici, opisani u knjizi Polak običaja i navade stare – Mesopusni običaji Novog Vinodolskog – usmena pučka drama, te u Spomen-knjizi Narodne čitaonice Novi Vinodolski II – Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme – autor nalazi poveznicu s filološkom arheologijom akademika Katičića.

Autor članka zaključuje da Katičićeve spoznaje objavljene u trilogiji Božanski boj, Zeleni lug i Gazdarica na vratima postaju teorijski temelji ali i realan potencijal za dodatno percipiranje najprije kulturnog te gospodarskog, turističkog i sveukupnog razvoja Novog Vinodolskog, pa i puno šire.

Ključne riječi: Radoslav Katičić, praslavenski tekstovi, usmena predaja, Perun, Veles, Novi Vinodolski, mesopusni običaji

¹ Rad pod ovim naslovom objavljen je u kraćoj verziji u *Godišnjaku narodnih mesopusnih običaja "Travica"* (Blažević, B. 2020).

Umjesto uvoda

U sjećanju mi je ostao susret u Mošćenicama u kolovozu 2011. godine u restoranu simbolična imena *Perun*, na poziv predsjednika Katedre Čakavskog sabora Mošćenička Draga profesora Veselka Velčića. Prezentirala se je treća knjiga iz trilogije akademika Radoslava Katičića² *Gazdarica na vratima - tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine* (Katičić 2011). U jednom momentu sam shvatio da se ne nalazim na uobičajenoj prezentaciji još jedne knjige kakvim sam bezbroj puta prisustvovao, već da se tu događa nešto kapitalno i dalekosežno. Pred relativno malim skupom stajao je znanstveni gorostas, svjetski znanstvenik, filolog, akademik, redoviti član pet europskih nacionalnih akademija. Znanstvenik koji je znanstvenoj javnosti počeo podastirati rezultate svojih istraživanja još od 1984. godine, vezan na najveća svjetska znanstvena imena na polju filologije. To se je moglo zapaziti i kod onih koji do tada nisu nikada čuli za njega, jer je iz njegovog izlaganja toliko snažno izbijala suverenost vladanja temom koju je prezentirao i terminologijom kojom se služio, a posebno što je tematika zaokupila veliku pozornost svih prisutnih. Do kraja njegovog izlaganja nije se čula ni muha u zraku. Sve to silno znanje jednog filologa – slaviste vezano je najviše uz tekstove slavenskih narodnih pjesama, gdje je svojim istraživanjem našao živu žilu praslavenskih tekstova usmene predaje. Tekstove koje istražuje akademik Katičić i koje vjerodostojno rekonstruira, novi su i do sada nepoznati izvori za proučavanje slavenske mitologije i pretkršćanskih vjerskih sadržaja, izvora izvučenih iz tamne dubine vremena u koju su bila potonula. U svom istraživanju usmjerio je pozornost na tragove slavenskog poganstva na hrvatskom tlu. Ovaj uvod mi je bio potreban da dođem do onoga zbog čega sve ovo i pišem.

Otkriće svjetskog znanstvenika vezano uz područje grada Novog Vinodolskog

U knjizi *Božanski boj*, prvoj knjizi svoje trilogije, akademik Katičić piše poglavlje pod nazivom *Veles kao Vrtra ispod Povila kod Novog Vinodolskog* (Katičić 2008.), kojeg posvećuje svom nezaboravnom učitelju, velikom majstoru vedske filologije Paulu Thiemu kao zahvalu za predavanja koja je još 1960. godine slu-

² Radoslav Katičić (Zagreb, 1930. - Zagreb, 2019.). Bio je sveučilišni profesor, a bavio se najviše poviješću hrvatske gramatike, filologijom ranoga hrvatskog srednjovjekovlja, sintetičkim istraživanjem ključnih razdoblja povijesti hrvatske književnosti i rekonstrukcijom praslavenskim obrednih tekstova, sakralnog pjesništva mitološkoga sadržaja te zakonskih i drugih pravnih tekstova. Bio je redoviti član Hrvatske (ranije Jugoslavenske) akademije znanosti i umjetnosti, Austrijske akademije znanosti i umjetnosti, Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i Norveške akademije znanosti.

šao o vedskoj filozofiji u Tübingenu, a koju je kasnije i sam predavao. Iz usmene predaje folklorne književnosti pokušava Katičić dešifrirati i dekodirati ulomke što potječu, preoblikovani, od praslavenske sakralne poezije. Glavno pitanje koje postavlja je: koliko je vjerojatno da su podudarnosti iz kojih se ti ulomci dekodiraju ipak možda nastale slučajno ili preuzimanjem iz drugih predaja.

Akademik Katičić u svojim istraživanjima dolazi do tri lokacije u današnjoj Hrvatskoj koje povezuje s dokazanim tragovima slavenskog poganstva na području današnje Hrvatske, a to su: Perunovo svetište nad Mošćenicama (brdo Perun), Perunovo svetište nad Žrnovnicom kod Splita i treće sveto mjesto Veles i Žrnovnica (bog Veles) ispod Povila kod Novog Vinodolskog. Katičić pokazuje da se sa znatnom vjerojatnošću može pretpostaviti kako ime brda Perun na Učki nad starim kaštelom Mošćenice doista potječe od boga gromovnika poganskih Slavena i da se to zemljište može smatrati njegovim svetištem iz vremena prije njihova pokršćavanja. To svetište prema Katičiću odgovara strukturi drugih poznatih Perunovih svetišta u Kijevu, kod Novgoroda, u okrugu Starlsund u sjevernoj Njemačkoj na Baltičkom moru, te onog nad Žrnovnicom kod Splita. Konačno, a što je za nas najinteresantnije, posvećena zemlja i bog Veles, kao veliki bog poganskih Slavena, pojavljuju se na istoimenom poluotoku Veles ispod Povila kod Novog Vinodolskog. Katičić povlači paralelu između obje Žrnovnice, onoj kod Splita i onoj kod Novog Vinodolskog te zaključuje da se sve jasnije pokazuje da je mitska interpretacija zemljišta uz obje Žrnovnice potpuno paralelna koliko god je konfiguracija terena vrlo različita. Tek se u toponimiji onoga kod Splita izgubilo ime boga Velesa, a u toponimiji onoga kod Novog Vinodolskog ime boga Peruna.

Katičić koristi tzv. vedski tekst iz najveće svjetske indoeuropske jezične porodice, tzv. indoeuropsku sakralnu poeziju, da bi interpretirao i osvijetlio svetost zemljišta kod nas oko Velesa i Žrnovnice, koje je u vezi s praslavenskom predajom. Putem tzv. *filološke arheologije*, koja podrazumijeva i filološke metode za interpretacije usmenog pjesništva, Katičić dolazi do dalekosežnih zaključaka o hrvatskoj povijesti. Predaja o mitskom zbivanju dobro je potvrđena u Slavena, a ishodište joj je nedvojbeno indoeuropsko. O tom mitskom zbivanju oko Velesa i Žrnovnice kod Novog Vinodolskog donosimo u nastavku jedan mali izvod iz knjige *Božanski boj*. (Katičić 2008: 324).

(...) I tu je, kod Žrnovnice, gromovnik, bog Perun, s gromskim trijeskom u ruci ubio protivnika, zmaja Velesa, te on sad skamenjen i neškodljiv leži dolje, gdje mu je mjesto, a vode, kojima je Zapriječnik, po indijski Vrtra, uskraćivao tijek, prokuljale su silovito i obrušuju se prema moru. Perun je ubio Velesa. Ali Veles je besmrtni bog. Ali slavenski ubiti prvobitno i zapravo znači „udarcom ukloniti s poprišta“. Od Perunova udarca Veles više nije Zapriječnik, nego je darovatelj i zaštitnik blaga, kraj njega tutnje Perunovi žrvnjevi i iz mlinova teče brašno i hrani ljude, a na njegovim se leđi-

ma, na blagom pristupu moru, uzgojena stoka krca na brodove i donosi ljudima dobitak. Oboje su Velesovi darovi koje on sada više ne uskraćuje, nego obilno udjeljuje. I tako sve dok opet Veles ne prestane davati, nego počinje uskraćivati, stezati vode i one stanu presušivati. Perun ga i opet ubije, zbije na njegovo mjesto, a vode oslobođene poteku u obilju (...)

Dojmljivo je Katičićevo shvaćanje mitske interpretacije zemljišta na predjelu poluotoka Velesa i uvale Žrnovnica na kojem se provodeći istraživanja našao 25. lipnja 2008. godine. Taj prostor ili to sveto mjesto pokazuje se, kako kaže Katičić *u svojoj dubokoj starini, indoeuropskoj a ne samo praslavenskoj, kojega u svijetlu vedskog teksta razumijemo u punoj mjeri stojeći pred vrelom Žrnovnice u zakutku istočne uvale do poluotoka Velesa.* (Katičić 2008: 315).

Akademik Katičić donosi tekst pjesme, vedske himne u izvornom obliku, zajamčenu strogom usmenom predajom, uz svoj prijevod i suptilnu analizu (Katičić 2008: 316-319). Taj vedski tekst pjesme putem koje Katičić tumači sakralno zemljište oko Velesa i Žrnovnice ima svoju povijest i svoje duboke naslojine prohujalog vremena, od indoeuropskih vremena do današnjih dana. Zato Katičić znanstvenim metodama tzv. filološke arheologije, podrobnom analizom pristupa toj predajnoj cjelini.

Još jedna velika poveznica Katičićeve filološke arheologije s novljanskim narodnim pjesmama i narodnim običajima

Katičićevo istraživanje ima najdirektniju vezu ne samo sa spomenutim lokalitetom Velesa, Žrnovnice i Ledenica, već i s našom pučkom dramom opisanom u knjizi *Polak običaja i navade stare – Mesopusni običaji novog Vinodolskog - usmena pučka drama* (Blažević B. 2012). Ta duboka povijest o kojoj jako malo znamo, povezana je najizravnije s prostorom i ljudima koji su kroz brojne generacije stvarali svoj kulturni, vjerski i nacionalni identitet, koji se održao do današnjih dana o čemu svjedoče brojni argumenti i činjenice prisutne u usmenoj pučkoj drami, mesopusnim običajima, našim narodnim pjesmama, govoru i drugom. Kako Katičić kaže: *obrednost kojoj pripadaju rekonstruirani tekstovi ostavila je traga u tradicijskim narodnim običajima, uklopila se u kalendar i među svece kršćanske crkve, te se odatle može mnogo toga iščitati o njoj.*

Katičić nam u svojoj drugoj knjizi *Zeleni lug* koja je objavljena 2010. godine otkriva nepoznate slojeve kulturne baštine koja nam je pripala zajedno s našim slavenskim jezikom od izuzetnog značaja za ukupnu kulturu hrvatskog naroda. Obredne pjesme poganskih Slavena ostavile su jasnije tragove u usmenoj književnosti današnjih slavenskih naroda nego bi to itko očekivao. Mitologija godišnje rodosti ima mnogo paralela u najrazličitijih naroda svijeta. U knjizi se on bavi obrednim pjesmama koje prate ciklički tijek zbivanja u svijetu kakav se stalno ponavlja u godišnjim krugovima. Prisutna je stal-

no strepnja neće li žetva možda ipak iznevjeriti. Moć obreda i njegovih svetih tekstova pokreće se i priziva u pomoć da to spriječi. Obredne pjesme prate to kretanje, a obred mu po shvaćanju ljudi pomaže da se ostvaruje kako je predviđeno. (Katičić 2010: 4-5).

Katičić tvrdi da se rijetko pretkršćanski obredni tekstovi pronalaze u svojoj prvobitnoj funkciji, ne kao bogoslužni tekstovi, nego kao tekstovi koji prate običaje. To su razni proljetni ophodi, žetvene pjesme i svadbeni obredi. Najčešće se te pretkršćanske obredne pjesme nalaze ugrađeni kao ukrasni elementi u pjesme: ljubavne, balade, romance, razne tužbalice, pa i u bajke. Tijek vremena sve je preoblikovao tako da se prvobitni kontekst tih ulomaka moraju uočavati kao skroviti pokazatelji. Podudarnosti koje se utvrđuju leže u vjerojatnosti da te utvrđene podudarnosti nisu slučajne. (Katičić 2010: 432). Kada se na temelju folklornih tekstova traže i nalaze ulomci praslaven-skog sakralnog pjesništva, onda je to uvijek proučavanje promjena što nastaju u dugotrajnoj usmenoj predaji mjerodavno oblikovanih tekstova. (Katičić 2010: 433).

Upravo u tome je i čvrsta poveznica ove Katičićeve trilogije i novljanskih narodnih običaja u usmenoj pučkoj drami o kojoj teorijski prikaz s većim brojem tekstova daje u svojoj studiji profesor Tvrtko Čubelić (Čubelić 1964). Novljanski mesopust angažira veliki broj ljudi dodjeljujući svakome točno određeni zadatak, s većom ili manjom važnošću u cjelini komada. Pripreme su opširne i svestrane, jer treba rasporediti i odrediti uloge većem broju sudionika i točno fiksirati scenski redoslijed svih prizora (Čubelić 1970).

Novljanski mesopusni običaji kao usmena pučka drama izvode se po cijelom gradu pod otvorenim nebom, s precizno definiranim sadržajem, vremenom i prostorom na kojem se održavaju. A da je doista riječ o pravom dramskom djelu u novljanskim mesopusnim običajima svjedoče sljedeći dramske elementi: već spomenuto vrijeme i mjesto održavanja radnje, sama radnja, glumci (akteri) u pučkoj drami, glazba, ples i kostimi (Blažević B. ur. 2012). Tako se uprizoruju: *prvo*, *drugo* i *treće napovidanje dovcem i dovican kao oblik predsvadbenih običaja*;³ ženidba mlade mesopustove oponašajući cjelovit tijek tradicijskih svadbenih običaja;⁴ pozdravljanje, Žitak i suđenje mesopustu;⁵ sprovod i spaljiva-

³ Vidjeti poglavlja 3.1.2., 3.1.4., i 3.1.5. *Prvo, drugo i treće napovidanje dovčen i dovican* autora Miljenka Žanića (Blažević B. ur. 2012: 33-36, 51, 53-55).

⁴ Vidjeti poglavlje 3.1.3. *Starinski običaj prikazivanja novljanske ženidbe pod nazivom "Mlada mesopustova"* autora Miljenka Žanića i Fedora Mudrovčića (Blažević B. ur. 2012: 37-50).

⁵ Vidjeti poglavlje 3.1.9. *Mesopusni utorak*, autora Miljenka Žanića, Bojana Zoričića i Fedora Mudrovčića (Blažević B. ur. 2012: 79-102).

nje mesopusta⁶ i drugi elementi. *Mesopustari*, mladići, njih 20 do 25 sa svojom muzikom važna su potka u cijelom običaju (Blažević B. ur. 2012: 123-136). Oni su glavna poveznica svih aktivnosti. Narodno novljansko kolo i novljanske narodne pjesme, tradicionalni puhački instrument sopile i dvojnice (fidulice) izuzetno su važan i sastavni dio pučke drame (Čubelić 1970: 162-176)⁷, koji imaju i svoj tijek i život i izvan mesopusnih narodnih običaja u brojnim svakodnevnim privatnim ili javnim, ali i posebnim svečanim prilikama tijekom godine.

Tu se preklapaju staroslavenski poganski običaji s kršćanskim običajima, rimskim običajima i elementima modernog vremena koje počinje od Ilirskog preporoda⁸ i traje do današnjih dana. Izuzetno važno je ovdje podvući da se cijeli niz novljanskih narodnih pjesama⁹ može povezati uz filološku arheologiju akademika Katičića, kroz njegovu veličanstvenu trilogiju s koju čine već spomenute knjige *Božanski boj* (2008), *Zeleni lug* (2010) i *Gazdarica na vratima* (2011).

Naslovnice trilogije *Tragom svetih pjesama naše pretkršćanske starine* akademika Radoslava Katičića

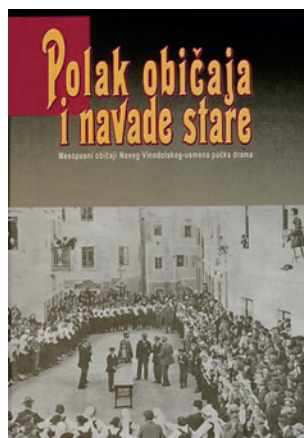
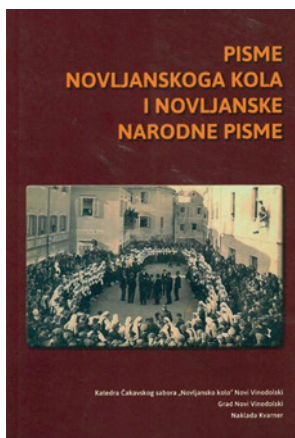
⁶ Vidjeti poglavlje 3.1.10. *Sreda mesopusna* 'Čista sreda' – 'Pepelnica' autora Miljenka Žanića, Bojana Zoričića, Dragomira Babića i Srećka Kabalina (Blažević B. ur. 2012: 103-115).

⁷ Tvrtko Čubelić i u drugim svojim radovima piše da je Novljanski mesopust najpotpuniji sačuvani primjer usmene narodne drame, kao izvorna narodna drama koja ima sve elemente prave drame.

⁸ Muzika koju sviraju mesopustari izvodi se po taktu hrvatske domoljubne budnice *Još Hrvatska ni propala* koju je napisao Ljudevit Gaj i uglazbio Ferdo Livadić 1833. godine. Po usmenom predanju prije toga su *tukli* (svirali) tzv. *bucavci*, pušući u rogove i lupajući u bubnjeve, kose i druge primitivne instrumente, po nepoznatom taktu, s čime su se tjerali zli duhovi i prizivalo proljeće. Slično još uvijek rade danas tribaljski krabunosi i skupine zvončara s Liburnije i Grobnika. (Blažević B. ur. 2012: 131-136.).

⁹ Opširnije vidjeti u: Babić, Ježić, Sokolić-Kozarić, ur. (1977) i u: Zoričić, ur. (2018.).

U knjizi *Polak običaja i navade stare* nabrojene su neke od takvih naših narodnih pjesama¹⁰ koje se i danas pjevaju i koje svjedoče o kontinuitetu i isprepletenosti cjelokupnog života našega grada kroz njegovu burnu prošlost od najranijih vremena do današnjih dana. Da spomenemo samo neke: *Oj javore zelen bore*¹¹; *Lipa Mare (Popuhnul je tihi vetar)*¹²; *Grad gradila bela vila*¹³; *Košutice*¹⁴; *Ostavljene sirote*¹⁵; *Zlatna jabuka*¹⁶; *Prevarena divojka*¹⁷; *Od Karlovca Ive i iz Modruša Mare*¹⁸ i druge narodne pjesme.¹⁹

Naslovnice knjiga novljanske trilogije

Na tragu jedne prave povijesne priče

O novljanskoj usmenoj tradiciji pisao sam u poglavlju 1. 3. *O anatomiji novljanskog mesopusta* u knjizi *Polak običaja i navade stare* (Blažević B. ur. 2012: 15 – 17). Pozivajući se na vlastiti izvor iz spomenute knjige, može se ovdje poručiti sljedeće:

¹⁰ Bojan Zoričić još 2012. godine uspješno prepoznaje i povezuje naše *narodne pisme* s njihovim povijesnim izvorom u trilogiji Radoslava Katičića, na što me je upozorio kao urednika prilikom pripremanja knjige *Polak običaja i navade stare*.

¹¹ Katičić 2008: 144

¹² Katičić 2010: 256

¹³ Katičić 2010: 218

¹⁴ Katičić 2010: 256

¹⁵ Katičić 2010: 386

¹⁶ Katičić 2010: 214

¹⁷ Katičić 2010: 398

¹⁸ Katičić 2010: 398

¹⁹ Zoričić 2018.

hrvatska usmena književnost i pučka predaja, poput novljanskih mesopu-
snih narodnih običaja, nude brojne primjere starog hrvatskog poganskog ži-
vota. I onda kada su sklopljeni s kršćanskim svjetonazorom, duboko prisut-
nim u hrvatskom životu i običajima, ostaci iz stare vjere znače važan dio hr-
vatske narodne duhovnosti.

Usmena je književnost samo jedan od izvora gdje je pohranjena mitološ-
ka građa i gdje se nalazi mitološko iskustvo jednoga naroda. No, ni u jednom
narodu usmena književnost ne stvara mit već ga samo prenosi, čuva (Botica
1992/1993). Sam mit je priča, priča o nečemu što se događalo u najranijoj fazi
ljudskoga postanka, priča o stanovitim suodnosima božanskih bića i čovjeka,
odnosima koji su se bitno ticali čovjeka. Zato su svugdje za takve priče bitni
elementi ljudskog duha. To je i s našim novljanskim narodnim običajima koji
su na neki način obilježili Novi i Novljane i postale bitan sastavni dio nov-
ljanskog duha. Takvi mitovi i mitske predodžbe u nekim se svojim pojavnim
oblicima, kao što je i Novljanski mesopust, premda i udaljeni od prave mi-
tologije, neće nikada izgubiti jer su postali dio novljanskoga identiteta, naše
materijalne i duhovne kulture.

Hrvati su svoju mitologiju, usustavljenu u priču, donijeli iz pradomovine,
suprotstavili je onoj koja je već bila na ovim prostorima gdje su Hrvati došli.
Tu je, naime, obitavalo autohtono stanovništvo, već kako se na kojem prostoru
nazivalo: Delmati, Liburni, Japodi, Histri, Panoni..., koje je posjedovalo svoju
materijalnu i duhovnu kulturu, a svakako mitologiju. Došlo je do miješanja
novodošlih Hrvata, Slavena, sa starosjediocima, te su s vremenom Hrvati dali
potpuno obilježje, identitet i entitet, današnjem prostoru Hrvata. Najvjero-
jatnije i stara vjera Hrvata postupno postaje superiorna nad mitovima staro-
sjedilaca, i zbog brojčane premoći i zbog silnog utjecaja na svakodnevni ži-
vot. Vjera Hrvata doseljenika bila je, vjerojatno, više manje slična praslaven-
skoj mitološkoj duhovnosti. Valja pretpostaviti da je na isti način na koji je
došlo do stapanja Hrvata sa starosjediocima došlo i do stapanja mitoloških
priča. Hrvati, tj. ovaj novi entitet, brojčano i životno jači, postupno asimilira
autohtono stanovništvo i vrlo brzo na ovim prostorima dolazi u doticaj s kr-
šćanstvom, vjerom i ideologijom koja je apriori protiv poganskih elemenata.
Ali stara se vjera/pravjera žilavo odupire, te se dugo, dugo sačuvala u životu
i običajima Hrvata, kao što pokazuju svi relevantni zapisi do našeg vremena
(Blažević B. ur. 2012: 70). Hrvatski mitovi, okupljeni oko teme život – smrt, u
istoj se mjeri odnose i na čovjeka i na prirodu. Čovjek je dio prirode, a ova je
s njim vezana kultom godišnjih mijena. Sve su prirodne promjene usko pove-
zane sa životom drevnih božanstava. Narodni život (običaji i obredi) okupio
se oko glavnih blagdana, koji su se uz svoje unutrašnje značenje kršćanskog,
sabrali i naslage starog poganskog stanja. Štovanje Uskrsa nije samo slavlje-
nje najvažnijeg kršćanskog blagdana, Kristova uskrsnuća, već i radost zbog

buđenja prirode i snažan ljudski izraz sreće što se priroda nije dala svladati od tamnih, zlih sila.

Prema nekim istraživanjima mesopust potječe od rimskih krabulja. Stari bi Rimljani na kola natovarili lađu punu zastrašujućih maski kao simbola svega lošega što se dogodilo u protekloj godini. Kola bi odvukli do mora i pustili da lađa klizne u more i potopi se zajedno s maskama. U mnogim su krajevima Rimskog Carstva nastali običaji kojima je svrha bila pročišćavanje od zla kako bi se s početkom proljeća neopterećeno krenulo u novi život. U našim su se krajevima s vremenom u te običaje utkali mnogi slavenski i kršćanski običaji (Blažević M. 2007).

U Hrvatskoj se uprizorenja svadbe ubrajaju među najučestalije pokladne predstavljačke oblike, bilo da je riječ o razrađenoj dijaloškoj predstavi, kojom se nastoji oponašati, uz nužan karnevalski obrat, cjelovit tijek tradicijskih predsvadbenih i svadbenih običaja kao što je to slučaj u Novom Vinodolskom (dijelovi novljanske usmene pučke drame su: prvo, drugo i treće napovidanje dovčen i dovican, mlada mesopustova, stari svati, Zeča, a sve to prate i stare novljanske svatovske i druge pjesme i sl.).²⁰

Putem tzv. *filološke arheologije*, koja podrazumijeva i filološke metode za interpretiranje usmenog pjesništva, Katičić dolazi do dalekosežnih zaključaka o hrvatskoj povijesti, te povezuje tri lokacije na području današnje Hrvatske s dokazanim tragovima slavenskog poganstva. Od toga dvije se nalaze na području Primorsko-goranske županije.

Trilogija akademika Katičića napisana u tri knjige na preko tisuću stranica teksta, je znanstveni temelj i čvrsti okvir naše novljanske, vinodolske ali i hrvatske povijesne priče koja je ukopana u najdublju povijest življenja na ovim prostorima. U novljanskom primjeru, mesopusni običaji kao usmena pučka drama u današnje vrijeme su i zaštićeni. Rješenjem Republike Hrvatske i njezinog Ministarstva kulture imaju svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra (Blažević B. 2012: 10) i upisani su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, na Listu zaštićenih kulturnih dobara. Međutim, taj spomenik nije spomenik pokojniku, već je u novljanskom slučaju najbolje sačuvani živući primjer usmene narodne drame u kojoj možemo prepoznati dubinu povijesti gdje se na jednom mjestu dodiruju i prepoznaju svi elementi Katičićevog istraživanja, sa svim povijesnim naslagama koje on uspješno razotkriva. Naime, jasno je da kultura i kulturna baština pridonose atraktivnosti određene turističke destinacije, pa su prema tome često i preduvjet turističkog odabira. U ovom konkretnom slučaju, glavna meta turističkih posjeta bila bi do današnjih dana u originalnom obliku sačuvana usmena pučka drama novljanskih mesopusnih narodnih običaja, koja

²⁰ Vidjeti poglavlje 3. 1. 3. *Mlada mesopustova* autora Miljenka Žanića i Fedora Mudrovčića (Blažević B. 2012: 37 – 50)

na neki način ima izuzetno veliku snagu. Ta snaga proizlazi iz istinskog osjećaja pripadnosti tradicijskoj kulturi Novog Vinodolskog, ali i puno šire. Jednu takvu kulturu življenja i postojanja označavaju priče, pjesme, plesovi, narodno kolo u kojem se pjevaju stare narodne pjesme, što se sve prenosi iz generacije na generaciju i što je originalna turistička atrakcija. Atraktivnosti turističke destinacije pridonose i rezultati znanstvenog istraživanja kojim se interpretira i osvjetljava svetost zemljišta oko Velesa i Žrnovnice u Novom Vinodolskom. S njima je stvoren temelj još jedne prave povijesne priče koja je u vezi s praslavenskom predajom i životom na ovom području.

Kako je turizam definiran prostorom, ali i svojom prirodnom i kulturnom atraktivom, što sigurno ne nedostaje ovom našem primorskom kraju ali i Hrvatskoj u cjelini, to postaje realan potencijal za dodatno percipiranje najprije kulturnog, ali isto tako turističkog, gospodarskog, i sveukupnog razvoja Novog Vinodolskog, pa i puno šire.

Umjesto zaključka

Stav kojeg sam prezentirao u uvodu ovoga rada vezanom uz trilogiju akademika Radoslava Katičića još sam više produbio kako bih istaknuo da se stav pretvorio u moje duboko uvjerenje da se tu događa nešto kapitalno i daleko-sežno.

Tekstovi koje istražuje akademik Katičić i koje vjerodostojno rekonstruira, novi su i do sada nepoznati izvori za proučavanje slavenske mitologije i pretkršćanskih vjerskih sadržaja izvučeni iz tamne dubine vremena. U svom istraživanju on ovaj autor usmjerio je pozornost na tragove slavenskog poganstva na hrvatskom tlu.

Katičić nam otkriva nepoznate slojeve kulturne baštine koja nam je pripala zajedno s našim slavenskim jezikom i koja je od izuzetnog značaja za ukupnu kulturu hrvatskog naroda. Obredne pjesme poganskih Slavena ostavile su duboke tragove u usmenoj književnosti današnjih slavenskih naroda.

Katičićevo istraživanje ima najdirektniju vezu ne samo sa spomenutom posvećenom zemljom i velikim bogovima poganskih Slavena ispod Povila kod Novog Vinodolskog, već i s mesopusnim običajima Novog Vinodolskog koji su opisana u knjizi *Polak običaja i navade stare – Mesopusni običaji Novog Vinodolskog - usmena pučka drama* (Blažević B. 2012).

Cijeli niz novljanskih narodnih pjesama može se povezati uz filološku arheologiju akademika Katičića kroz njegovu trilogiju: *Božanski boj*, *Zeleni lug* i *Gazdarica na vratima*.

Narodi novljanski mesopusni običaji sačuvani kao usmena pučka drama traže nužna daljnja istraživanja kompetentne struke da bi se objasnile i razotkrile povijesne naslage i veze između najstarijih elemenata tih običaja s

primjerima starog hrvatskog poganskog života i elemenata koji su vremenom dodavani i mijenjani, što se često uočava i prostim okom.

U knjizi *Polak običaja i navade stare* nabrojene su samo neke od narodnih pjesama o kojima govori Katičić, a koje se i danas pjevaju i koje svjedoče o kontinuitetu i dubokoj isprepletenosti cjelokupnog života Novog Vinodolskog kroz njegovu burnu prošlost, od najranijih vremena do današnjih dana.

Rezultati Katičićevog istraživanja postaju teorijski temelji ali i realan potencijal za dodatno percipiranje najprije kulturnog, ali isto tako gospodarskog, turističkog i sveukupnog razvoja Novog Vinodolskog, pa i puno šire.

Literatura:

- BABIĆ, Dragomir. JEŽIĆ, Davorin. SOKOLIĆ-KOZARIĆ. Joso (urednici). 1977. *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II - Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Narodna čitaonica Novi Vinodolski.
- BLAŽEVIĆ, Branko (urednik i redaktor). 2012. *Polak običaja i navade stare – Mesopusni običaji Novog Vinodolskog - usmena pučka drama*. Katedra Čakavskog sabora Novljansko kolo i Grad Novi Vinodolski.
- BLAŽEVIĆ, Branko. 2020. Na tragu jedne prave povijesne priče. *Godišnjak narodnih mesopusnih običaja „Travica“*. Novi Vinodolski. Br. 25. Str. 17.
- BLAŽEVIĆ, Mira. 2007. Novljanski mesopust. *Godišnjak narodnih mesopusnih običaja „Travica“*. Novi Vinodolski. Br. 12. Str. 14-15. Preuzeto od iste autorice iz lista *Modra lasta*. Str. 14.–15.
- BOTICA, Stipe. 1992/1993. Mitološki slojevi hrvatske usmene književnosti, *Croatica XXIII/XXIV-37/38/39*. Zagreb.
- ČUBELIĆ, Tvrtko. 1970. *Usmena narodna retorika i teatrologija*. Zrinski Čakovec.
- ČUBELIĆ, Tvrtko. 1964. Narodno dramsko stvaralaštvo. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*. Knj. 6. Zagreb. Str. 85-107.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2008. *Božanski boj – Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. IBIS grafika, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozovski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb/Mošćenička Draga. Str. 4
- KATIČIĆ, Radoslav. 2010. *Zeleni lug – Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. IBIS grafika, Matica Hrvatska, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga. Zagreb/Mošćenička Draga.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2011. *Gazdarica na vratima - Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. IBIS grafika, Matica Hrvatska, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga. Zagreb - Mošćenička Draga.
- PRAŠELJ, Dušan. 1977. *Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Notni zapisi u knjizi: *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II - Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Narodna čitaonica Novi Vinodolski. Str. 249-309.
- ZORIČIĆ, Bojan (urednik – priređivač i redaktor). 2018. *Pisme Novljanskoga kola i Novljanske narodne pisme*. Katedra Čakavskog sabora Novljansko kolo. Grad Novi Vinodolski, Naklada Kvarner.

Dr. sc. Branko Blažević
professor emeritus Sveučilišta u Rijeci
Fakultet za menadžat Rijeka University
The Faculty of Tourism Management
and Hospitality, Opatija
brankob@fthm.hr

UDC 394.25(497.561Novi Vinodolski)
80Katičić, R.

The connection between the trilogy of the academic Radoslav Katičić and the folk song and folk customs from Novi Vinodolski

On the trail of a real historical story

Summary

This document showcases the results of the research of the great Croatian and world-renowned philologist Radoslav Katičić, with a special emphasis on those parts which relate most directly to the distant history and culture of Novi Vinodolski. We are talking about connecting the sacred land and the great gods of the pagan Slavs near Veles and Žrnovnica below Povile near Novi Vinodolski. The author emphasizes the subtle analysis by which Katičić discovers unknown layers of oral traditions preserved in songs and reconstructed texts that have left a mark on the traditional folk customs of Novi Vinodolski, especially in its carnival oral folk drama. By using concrete examples which were described in detail, using words and images, in the book "Polak običaja i navade stare – Mesopusni običaji Novog Vinodolskog – usmena pučka drama" (Customs and practices of the old - Carnival customs of Novi Vinodolski - oral folk drama), as well as in the Book of remembrance of the People's library of Novi Vinodolski II - "Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme" (Songs of the dance from Novi Vinodolski and other folk songs – the author finds a connection with the philological archeology of academic Katičić.

The author of the article concludes that Katičić's findings, published in the trilogy "Božanski boj", "Zeleni lug" and "Gazdarica na vratima", became the theoretical foundations, as well as real potential for further perception of the cultural and economic, tourism and overall development of the Novi Vinodolski, and even broader.

Keywords: Radoslav Katičić, Proto-Slavic texts, word of mouth, Perun, Veles, Novi Vinodolski, carnival customs